

Маџеја Маџевски

ПРЕД ЧУДНИМ И ЧУДЕСНИМ СВЕТОМ

Своје прве стихове Влада Урошевић је објавио 1954. године, са двадесет година. Од тада је прошло три и по деценије и иза бледог лица тог младића широко отворених, зачуђених и као уплашених очију, нагомилала су се у густим слојевима искуства младости и зрелог доба, остављајући на њему до данас тај зачуђени израз, пун радозналости, замишљености, интелектуалне проницљивости и смирености. Тај његов период сазревања и зрелости испуњен је једним од ретких и изузетних опуса у нашој савременој књижевности, оформљујући кроз то једну личност која је од својих почетака па до сада, из песме у песму, из књиге у књигу, моделовала свој аутентични и непоновљиви лик. Песник, приповедач и романсијер, књижевни и ликовни критичар, есејист и антологичар, преводилац са српског, француског и руског на македонски језик и са македонског на српски, Влада Урошевић је аутор више од петнаест књига поезије, прозе, критике и есејистике, двадесетак ауторских књига и антологија из македонске поезије и прозе преведених на српски и књига прпева неколико кључних имена француске и уопште модерне поезије – Бодлера, Рембоа, Мишоа, Бретона и других. Превођен на више језика у земљи и иностранству, Влада Урошевић је добитник и више књижевних награда и признања и ми ћемо овде само споменути да је он једини троструки носилац струшке награде која носи име Браће Миладинов.

Поезија Владе Урошевића ујединила је критику у суду о њеној посебности, аутентичности и непоновљивости у нашој савременој лирици: по модерном сензибилитету, по угловима, слојевима и перспективама

тог доживљаја света – између јаве и сна, између реалног и иреалног, рационалног и ирационалног, по присуству подсвесног, надреалног, фантастичног и ониричног, по свом посебном језику и исказу. Међутим, та поезија и даље остаје непрестани изазов за неке нове приступе, за нова тумачења и доживљаје. С обзиром да сам до сада имао неколико могућности да пишем о њој, овом приликом ћу се задржати само на неколико елемената поезије Владе Урошевића који ми се у овом тренутку чине посебно релевантним.

– *Прво.* Још од првих његових стихова, код Владе Урошевића је приметно осећање зачућености пред светом. Та зачућеност градског детета чија машта, храњена богатом лектиром која по својој разноврсности, спектралности и необичности далеко превазилази уџбенике и читанке намењене том узрасту, даје друга и другачија значења сензацијама и феноменима саме те лектире и свакидашњици живота. Зачућеност и уплашеност пред необичним, помереним и тајанственим појавама које подстичу авантуру духа, радозналост и истраживачки нерв песника који свим порамма живи свој свет реалности, али који је сав и у вртлозима једне бујне маште храњене његовом лектиром али и самом његовом природом. Он је свестан да је »затворен у једну књигу – али коју?« из које проистичу сада, понављајући се и кроз реалност и кроз сан, виђене, прочитане и доживљене слике и догађаји једног динамичног и неисцрпног паноптикума. Управо зато он све то, с мудрошћу и са извесном носталгијом региструје, али све време као да се пита да ли све то сања, да ли је то прочитао негде и некад, или заиста доживљава. То што »није ни у сну ни на јави оно што се види«, као што сам каже, гони његову радозналост ка истраживању и исказивању феномена тих стања духа кроз стваралачки чин. И колико се више окреће наукама – егзактним и окултним, ка философији и психоанализи, колико се више окреће историји или миту, све се више отвара и шири круг тих стања духа, тих инспирацијских језгара, тих мотива, и све се више потврђује померена, загонетна и неодољива, чудна и чудесна слика света коју нам открива његова поезија.

– *Друго.* Поезија Владе Урошевића сва је обузета апокалиптичним визијама потопа, земљотреса, разарања, пустих и опустошених предела, континената и планета, узбунама, прогонима, бекствима, лошим сновима и кошмарима у којима се мешају сан и јавна, могуће и апсурдно, у један надреалан, ониричан и фантастичан сплет слика, догађаја, доживљаја који својим егзистенцијалним знацима и порукама указују на продор његове поезије у једну нову модерност. Под слојевима његове ерудиције и маште увек се јавља неки нови и други смисао, неко ново и другачије значење физике и астрономије, географије и геологије, митологије и археологије, биологије и хемије. Његове историјске и митске реминисценције имају актуелне конотације, увек неки нови контекст: историја и митологија се увек изнова и другачије читају, исто тако и књижевност – од Гилгамеша до Хесиода, и народних песама и прича (Болани Дојчин), од Блејка до Елиота и Борхеса. Управо тај вишеслојни и вишеструки приступ њима потврђује да су оне алфа и омега свега, кључ за одгонетање света, јер код

Владе Урошевића књиге су »први језичак суве земље« после Потопа, после свих његових апокалиптичних визија и доживљаја, део и суштина човековог духовног и физичког бивствовања.

Међутим, доследан свом основном проседеу, зарођен у снове, Влада Урошевић савладава своје кошмаре, апокалиптичне визије и страхове, носећи у себи свест о сну као узроку али и као склоништу, јер, како каже, »неће нам се ништа догодити, то је главно / пошто нас правила сна од смрти одвајају.« Снови су страшни са својим сликама мултипликованог ужаса, али с престанком сна престају и све опасности. Нас и даље обузимају слике напуштене реалности сневања, али оне су сада само далеке и нејасне, иако остварљиве слике упозорења пред једном могућом будћом реалношћу. Управо зато он говори о људима који »имају сан уместо дома« – што је једно мучно и тегобно, али ипак склониште, један могући излаз, што указује на хуманистичку опсесију и бригу песника према себи и према судбини света. Влада Урошевић нам открива један нови хуманистички ангажман, ослобођен симплификоване реторике и патетике школског хуманизма.

– *Треће*. Читајући и прочитавајући песме Влада Урошевића, намеће се осећање да оне увек поседују више слојева и да под кором речи одјекују друге речи, под љуском слика блеште нове слике. Та вишеслојност носи у себи цело једно богатство значења, асоцијација, конотација, омогућујући тиме да при сваком новом читању његови стихови откривају неке своје нове унутрашње пределе. Слојеви доживљаја, догађаја, визија откривају нам слојеве времена чији континуитет он обнавља и повезује својим стиховима преко историјских и митских реминисценција и савремених асоцијација и алузија. Тако се мотиви асирски, египатски, етрурски или грчки уграђују у митологију модерног времена, постајући наши савременици, део нашег осећања света.

– *Четврто*. Поезија Владе Урошевића, поучена искуствима књижевне авангарде и књижевног модернизма, потискује непосредно осећање и сваку врсту директне интимистичке исповести. Зато његови снови, кошмари, привиђења, и поред тога што нам се саопштавају у првом лицу, задржавају притом нужну дистанцу, делују објективизирано, служећи се једном нарацијом у којој се непрестано приповеда и описује своје сопствено искуство – оно из књига, прича, живота, као и искуство света прихваћено како кроз митове и легенде тако и кроз модерне науке.

У том контексту чини ми се да може да буде интересантно опажање, тачније утисак, да код Владе Урошевића постоји, често варирана, једна потиснута, пригушена сензуална и еротска опсесија, као код неког детета које открива кроз маглу, кроз сањарења, кроз нејасна подрхтавања чула феномен ероса и секса. У његовој поезији, у његовим ониричним, надреалистичким и фантастичним доживљајима често се крећу голе жене, извирују девојке из када, дижу се у ветру сукње, трепере и сјаје спаваћице и хаљине, води се љубав на начин необичан, нестваран и тајновит, уздржан и без узбуђења, испуњавајући његов свет више зачуђеношћу и уздржаношћу него неком правом чулном опсесијом. Међутим, иза све те уздржаности, изненађења и

– зачућености, остаје за мене веома индикативан и значајан по својој временској, просторној и емоционалној свеобухватности његов спонтани и непосредни узвик: »О мушка сласт пада / у дубину женку!« што продубљује и проширује могућности за даља проучавања ове поезије.

– *Пето*. Мислим да не може да се говори о поезији Владе Урошевића а да се поново не истакне да је он целим својим стваралачким и интелектуалним бићем – песник града. Града у ширем смислу, који за свој фокус има Скопље или, тачније, Скопље из чијег се језгра шире концентрични кругови ка прошлости, митској и историјској, као и ка садашњости и будућности виђеној у ониричним и фантастичним визијама песника. Скопље у поезији Владе Урошевића је час један покретни дечји празник, раскошан и блештав, час тамна магла кроз коју се указују догађаји и слојеви прошлих времена; час је то град његове, наше реалности, час један непознат, тајанствен и недосежан град. Влада Урошевић је створио своју митологију Скопља, града његовог детињства и младости, његове праве љубави. У његовој поезији Скопље је ту, присутно, реално, али истовремено оно је подигнуто изнад те реалности, тајновито, неочекивано, сањано. Захваљујући Влади Урошевићу ми доживљавамо и живимо Скопље на један нови начин, богатији, слојевитији и узбудљивији него што смо сами могли да приметимо. И на начин кроз који нам град постаје дражи.

– *Шесто*. У свом надахнутом есеју о поезији Владе Урошевића, Блаже Конески с правом истиче »обилну и разноврсну лексику«, »бригу о прецизности језичког израза« и освежења која у нашу поезију уноси рима из његовог песничког стваралаштва. Мислим да је Влада Урошевић, као непоновљиво радознао дух, истраживач и откривач нових свегова које осваја за своју поезију, исто тако и значајан иноватор нашег песничког језика, песник који указује на његове неисцрпне могућности у преточавању у најдубље дрхтаје и највише узлете људског и песничког заноса. Његов језик је модеран и по изобиљу модерних реквизита и по модерном сензибилитету у коме препознајемо сензибилитет једног нашег савременика. Он у једној песми говори о речима »које трче за својим одмаклим смислом«. Ја мислим да се његовим речима смисао непрестано враћа, насељавајући их новим значењима, новим сјајем, новом лепотом.

Ако је поезија игра, тада један од могућих кључева за поезију Владе Урошевића може да буде њено схватање као игре, једне бескрајне игре, једне раскошне скривалице, једне велике загонетке, једне фантастичне спирале која пред нама отвара непрестано нове а познате пределе, која варира час кроз призму јаве а час кроз призму сна живот и свет у свим њиховим историјским и митским слојевима и феноменима. Том чудном и чудесном спиралом која се као вртлог и вихор окреће у ковитлац кроз нашу осећајност у недоглед, рукује један чаробњак. Тај чаробњак је песник Влада Урошевић.